

Έθνος – Κράτος – Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση

Εξεταστική Σεπτεμβρίου 2020

Να αναφερθείτε με βάση τις γνώσεις σας και το κείμενο που ακολουθεί στους κύριους σταθμούς της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης (συνοπτικά) και κυρίως στις προκλήσεις που αυτή αντιμετωπίζει μέσα από τις φωνές του ευρωσκεπτικισμού.

Η απάντησή σας να μην υπερβαίνει τις 40 γραμμές!

Η αποστολή των απαντήσεων θα γίνει στο e-class και στο ιδρυματικό e-mail του διδάσκοντα npapanas@polsci.duth.gr

.....

Κείμενο (επεξεργασμένο απόσπασμα από το βιβλίο του Glencross, Η Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης)

Ο Ευρωσκεπτικισμός και οι Ποικίλες Εκδοχές του

Ο ευρωσκεπτικισμός, η πολιτική ιδεολογία που αντιτίθεται στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση – κυρίως στο ισχύον σύστημα της Ένωσης– είναι ένα ποικίλο και σύνθετο φαινόμενο. Η ίδια η λέξη φαίνεται ότι προήλθε από τη βρετανική πολιτική στα μέσα της δεκαετίας του 1980 (Harmsen και Spiering 2004, 15-16) και ότι διαδόθηκε περισσότερο μετά την ομιλία της Βρετανής πρωθυπουργού Thatcher το 1988 στην Μπριζ, στην οποία επιτέθηκε στις γραφειοκρατικές και θεσμικές αδυναμίες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Σήμερα, όμως, ο ευρωσκεπτικισμός είναι μια πανευρωπαϊκή υπόθεση, που εκδηλώνεται με διαφορετικούς τρόπους, ανάλογα με τις διαφορετικές κριτικές της ολοκλήρωσης που υποστηρίζονται από διάφορα πολιτικά κόμματα.

Αυτές οι κριτικές μπορούν να χωριστούν σε ήπιες και σκληρές παραλλαγές του ευρωσκεπτικισμού, ανάλογα με το πόσο εχθρικές είναι προς το ισχύον σύστημα και, ως εκ τούτου, ανάλογα με το αν υποστηρίζουν την αποχώρηση από αυτό ή όχι. Διαφορετικοί τύποι πολιτικών κομμάτων έχουν αρθρώσει διαφορετικά είδη ευρωσκεπτικισμού. Ταυτόχρονα, αυτή η πολιτική ιδεολογία εκφράζεται σε διάφορους πολιτικούς χώρους, με βάση πολιτικές ευκαιρίες που επιτρέπουν στα κόμματα να επωφεληθούν από την αντίθεση στην ολοκλήρωση. Αυτές οι ευκαιρίες προκύπτουν κατά τη διάρκεια των ευρωεκλογών, κατά την επικύρωση των συνθηκών και στις εθνικές εκλογές. Ως εκ τούτου, η παρούσα ενότητα περιγράφει πότε και πού εκδηλώνεται ο ευρωσκεπτικισμός, προτού μεταβούμε στην εξήγηση του τι συνιστούν οι διαφορετικοί τύποι ευρωσκεπτικισμού.

Πότε και Πού Εκφράζεται Ευρωσκεπτικισμός

Μια σημαντική περιοχή στην οποία έχει αναπτυχθεί ο ευρωσκεπτικισμός είναι αυτή των ευρωεκλογών. Εδώ τα κυρίαρχα κόμματα που υποστηρίζουν το status quo έχουν αμφισβητηθεί από κόμματα απόλυτα εχθρικά προς τη σημερινή Ένωση. Από τις εκλογές του

2009, για παράδειγμα, υπάρχει ένα μπλοκ βουλευτών από έντεκα κράτη-μέλη που αποτελούν το Europe of Freedom and Direct Democracy Group, το οποίο διαθέτει 48 έδρες μετά τις εκλογές του 2014. Υπάρχει επίσης μια άλλη ομάδα από 70 (μετά τις εκλογές του 2014) ευρωβουλευτές που αποτελούν το European Conservatives and Reformists Group. Και οι δύο αυτές κομματικές ομάδες είναι εχθρικές προς την αρχή μιας διαρκώς στενότερης ενοποίησης και ουσιαστικά αντιτίθενται στις κυβερνήσεις που παρέχουν περισσότερες αρμοδιότητες στην Ένωση. Έχουν δε μια ιδιότητα που διαπερνά τα κράτη-μέλη, γεγονός που υποδηλώνει τη διάδοση αντιευρωπαϊκών αισθημάτων σε διάφορα κράτη-μέλη, αν και στις δύο ομάδες κυριαρχούν τα βρετανικά πολιτικά κόμματα. Αυτό επιβεβαιώνει τη μακροχρόνια τάση σύμφωνα με την οποία το Ηνωμένο Βασίλειο είναι η χώρα στην οποία ο ευρωσκεπτικισμός είναι περισσότερο διαδεδομένος. ...

Στην πραγματικότητα, ο ευρωσκεπτικισμός είναι επίσης παρών στις εθνικές πολιτικές των χωρών εκτός της Ένωσης, όπως η Νορβηγία και η Ελβετία, των οποίων οι ελίτ έχουν δείξει ενδιαφέρον για την ιδέα της προσχώρησης. Αυτό δείχνει μια τάση που υπάρχει σε όλη την Ευρώπη, σύμφωνα με την οποία οι πολιτικές ελίτ είναι λιγότερο κριτικές απέναντι στην ολοκλήρωση και το status quo της Ένωσης απ' ό,τι ο μέσος πολίτης.

Πράγματι, μόνο μια μειοψηφία του πληθυσμού της Ένωσης –περίπου το 10%– έχει ισχυρή αίσθηση της ευρωπαϊκής ταυτότητας, ένα αίσθημα που οι μελετητές συνδέουν με τις οικονομικά ανώτερες, πιο μορφωμένες και πολύγλωσσες ελίτ της πολιτικής ή των επιχειρήσεων (Fligstein 2008).

Αυτό δεν σημαίνει ότι το υπόλοιπο 90% είναι σαφώς κατά της ολοκλήρωσης ή κατά μιας ευρωπαϊκής πολιτικής ταυτότητας, δεδομένου ότι μόνο το ένα τρίτο περίπου των πολιτών της Ένωσης εκφράζουν μια καθαρά εθνική αίσθηση ταυτότητας. Αντίθετα, οι πολίτες στην πλειονότητά τους φαίνεται να είναι «θέσει» Ευρωπαίοι. Αυτοί οι πολίτες εγκρίνουν την ολοκλήρωση και νιώθουν άνετα με το να αποτελούν μέρος μιας μεγαλύτερης πολιτικής κοινότητας, σύμφωνα με τις συνθήκες, όπως ειδικές πολιτικές ή θέματα (Fligstein 2008).

Αυτή η αμφιθυμία προς την ολοκλήρωση που χαρακτηρίζει ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης σημαίνει ότι η κάλυψη από τα μέσα ενημέρωσης μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στον επηρεασμό της στάσης απέναντι σε αυτή (Maier και Rittberger 2008). Λόγω της γλωσσικής πολυμορφίας της Ευρώπης, η συντριπτική πλειονότητα των πολιτών λαμβάνει πληροφορίες σχετικά με την ολοκλήρωση και την Ένωση από συγκεκριμένα μέσα ενημέρωσης, τα οποία εντάσσονται σε ένα εθνικό, πολιτικό και πολιτιστικό πλαίσιο. ...

Ο Αυστηρός Ευρωσκεπτικισμός

Όπως εξηγείται στην Ενότητα 11.2.1, ο ευρωσκεπτικισμός είναι μια ιδεολογία που διασχίζει το παραδοσιακό χάσμα Αριστεράς και Δεξιάς στην ευρωπαϊκή πολιτική. Δηλαδή, μπορεί να αρθρώνεται τόσο από τα κόμματα της Αριστεράς όσο και από τα κόμματα της Δεξιάς, εκφράζοντας την απογοήτευση για τον τρόπο που η ολοκλήρωση εμποδίζει τους ιδεολογικούς στόχους και των δύο άκρων του πολιτικού συστήματος. Ωστόσο, υπάρχουν διαφορετικοί τύποι ευρωσκεπτικισμού, που κυμαίνονται από αυτούς που απορρίπτουν την ολοκλήρωση αυτή καθαυτήν έως αυτούς που διαφωνούν με τους τρόπους που υλοποιείται.

Η ποικιλία αυτή υποδηλώνει ότι υπάρχουν διαφορετικές εξηγήσεις για τα διάφορα είδη της εχθρότητας προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

Ο πιο χρήσιμος τρόπος κατηγοριοποίησης αυτών των μορφών του ευρωσκεπτικισμού είναι η διάκριση μεταξύ του σκληρού και του ήπιου, που επινοήθηκε από τον Taggart (1998). Ο σκληρός ευρωσκεπτικισμός συνεπάγεται την «ηθική αντίθεση» στην Ένωση και στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Η αρχή πίσω από αυτή τη θέση είναι η αποχώρηση από την Ένωση ή αλλιώς η ριζική αναθεώρηση της διαδικασίας μέσα από τη διάλυση της τρέχουσας νομικής και θεσμικής αρχιτεκτονικής. Είναι μια ακραία θέση, ως εκ τούτου, που έρχεται σε αντίθεση με τον ήπιο ευρωσκεπτικισμό. Ο τελευταίος μπορεί να γίνει καλύτερα κατανοητός ως «περιορισμένη και στοχευμένη αντίθεση προς την Ευρωπαϊκή Ένωση». Αυτή η ήπια εκδοχή σχετίζεται με αντιρρήσεις για μια συγκεκριμένη ενωσιακή πολιτική ή συνθήκη που επηρεάζει αρνητικά τα εθνικά συμφέροντα. Ως εκ τούτου, η κύρια διαίρεση εντός του ευρωσκεπτικισμού είναι μεταξύ εκείνων που απορρίπτουν τα οφέλη της ολοκλήρωσης, ιδίως με τη μορφή της Ένωσης, και εκείνων που υποστηρίζουν την ολοκλήρωση, ενώ εξακολουθούν να ασκούν κριτική στο τι κάνει η Ένωση και στον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί.

Ο σκληρός ευρωσκεπτικισμός, όπως έχει εκδηλωθεί σε μονοθεματικά κόμματα, όπως το Κόμμα Ανεξαρτησίας του Ηνωμένου Βασιλείου ή το Κίνημα των Δανών Πολιτών ενάντια στην Ένωση, βασίζεται σε ένα μείγμα οικονομικών και δημοκρατικών επιχειρημάτων εναντίον της ολοκλήρωσης. Το οικονομικό επιχείρημα είναι ότι το κόστος της ολοκλήρωσης –οι συνεισφορές στον προϋπολογισμό της Ένωσης, αλλά και το βάρος της εφαρμογής των ενωσιακών κανόνων– αναγκαστικά αντισταθμίζει τα οφέλη. Αυτό από μόνο του θεωρείται ότι είναι ένας άμεσος λόγος για να μην συνεχιστεί η περαιτέρω ολοκλήρωση, αλλά να αναζητηθεί μια ενδεχόμενη έξοδος από την Ένωση. Ωστόσο, αυτό το είδος της εχθρότητας επιδεινώνεται από την αντιπαλότητα προς το δημοκρατικό έλλειμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η αρχή εδώ είναι ότι οι εθνικές κυβερνήσεις, που εκλέγονται και αντιπροσωπεύουν τους λαούς τους, δεν θα πρέπει να είναι αναγκασμένες να εφαρμόζουν νόμους επί των οποίων έχουν ελάχιστο λόγο. Ο σκληρός ευρωσκεπτικισμός κατ' αυτόν τον τρόπο υπερασπίζεται με ισχυρό τρόπο την εθνική κυριαρχία, η οποία εξυπηρετείται καλύτερα μέσα από την παρεμπόδιση νέων μεταβιβάσεων αρμοδιοτήτων (για παράδειγμα νέων συνθηκών) και μέσα από την προσπάθεια να οικοδομηθεί μια εθνική εντολή για αποχώρηση. Καθώς τα σκληρά ευρωσκεπτικιστικά κόμματα αμφισβητούν το είδος της επίσημης εκλογικής συναίνεσης των πολιτών τους που έχει δοθεί στη σημερινή Ένωση, βρίσκονται συχνά στην πρώτη γραμμή των φωνών για δημοψηφίσματα σχετικά με τις συνθήκες και την έξοδο από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Αυτή η έμφαση στην εθνική δημοκρατία, ως τον κύριο τόπο για τη λήψη αποφάσεων, είναι επίσης συνδεδεμένη με την υπεράσπιση των εθνικών συνόρων και της ταυτότητας. Από αυτή την άποψη, η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, με την προσήλωσή της στα ανοιχτά σύνορα και τη διεύρυνσή της σε νέες χώρες, θεωρείται απειλή για την ακεραιότητα του εθνικού πολιτισμού και της δημοκρατίας. Ως εκ τούτου, ο σκληρός ευρωσκεπτικισμός διαρθρώνεται τώρα και από ακροδεξιά πολιτικά κόμματα και από λαϊκιστικά κόμματα με μια αντιμεταναστευτική ατζέντα (De Vries και Edwards 2009).

Ένα καλό παράδειγμα εδώ είναι το γαλλικό Εθνικό Μέτωπο, το ακροδεξιό κόμμα που ήταν πολύ εχθρικό προς τη Συνταγματική Συνθήκη της Ένωσης, θεωρώντας ότι αποτελεί απειλή για την εθνική κυριαρχία και είναι προοίμιο για την περαιτέρω διεύρυνση προς τα ανατολικά. Παρόμοια ακροδεξιά κόμματα αντιτίθενται στην Ευρωπαϊκή Ένωση στη Φινλανδία (True Finns), στο Βέλγιο (Flemish Bloc), στην Αυστρία (Freedom Party of Austria) και στη Δανία

(Danish People's Party). Ως εκ τούτου, αυτό είναι ένα κοινό φαινόμενο στα κράτη-μέλη της Δυτικής Ευρώπης, που οι ειδικοί συνδέουν με την αύξηση των μεταναστευτικών ροών από την Ανατολική Ευρώπη μετά τη διεύρυνση του 2004 (De Vries και Edwards 2009).

Την εχθρότητα προς την Ένωση διευκολύνει και η άκρα Αριστερά. Η αντίθεση αυτή εκδηλώνεται μέσα από την αντίσταση στην περαιτέρω ολοκλήρωση «με βάση τον νεοφιλελεύθερο χαρακτήρα του έργου [της Ένωσης] και την αρνητική της επιρροή στο κράτος πρόνοιας» (De Vries και Edwards 2009, 9). Ενώ η Ακροδεξιά εκμεταλλεύεται τους φόβους σχετικά με την απίσχναση της εθνικής κουλτούρας και ταυτότητας, η ακροαριστερή εκδοχή του ευρωσκεπτικισμού προσπαθεί να προσελκύσει τους ψηφοφόρους που ανησυχούν για την οικονομική τους ευημερία υπό τον αυξανόμενο ανταγωνισμό των αγορών. ...

Ο Ήπιος Ευρωσκεπτικισμός

Αυτή η τάση για το αν θα απορριφθεί συνολικά η ολοκλήρωση ή θα επιδιωχθεί ένα διαφορετικό είδος εγχειρήματος όσον αφορά την Ένωση δεν υφίσταται στον γνήσιο ήπιο ευρωσκεπτικισμό. Αυτή η ηπιότερη εκδοχή συμφωνεί με την αρχή της συγκέντρωσης της κυριαρχίας με σκοπό αμοιβαία οφέλη, ενώ επικρίνει τα στοιχεία του ισχύοντος συστήματος της Ένωσης (Taggart 1998). Με άλλα λόγια, αυτή η κριτική θέτει στο στόχαστρο τα στοιχεία της Ένωσης που για κάποιο λόγο θεωρούνται προβληματικά ή αποτυχημένα. Αυτό το είδος κριτικής αφορά στην πραγματικότητα δύο από τους κύριους άξονες του σκληρού ευρωσκεπτικισμού: τα οικονομικά οφέλη από την ολοκλήρωση και την ποιότητα της δημοκρατικής λήψης αποφάσεων. Η τοποθέτηση αυτή αντανακλά τις ανησυχίες των πολιτών ότι οι πολιτικές της Ένωσης μερικές φορές περιορίζουν πολύ την εθνική αυτονομία ή ασκούνται κατά αδιαφανή τρόπο, αδιάφορο για τις προτιμήσεις των πολιτών.

Σε αυτό το πλαίσιο, η ήπια εκδοχή του ευρωσκεπτικισμού αναζητά ένα καλύτερο σύστημα για την Ένωση, κυρίως αυτό που κάνει τα περισσότερα για να διασφαλίσει την οικονομική ανάπτυξη και είναι πιο δημοκρατικό και διαφανές. Με αυτόν τον τρόπο ο ήπιος ευρωσκεπτικισμός νιώθει πιο άνετα με την προϋπόθεση της ολοκλήρωσης, σύμφωνα με την οποία η αποδυνάμωση των εθνικών συνόρων και η αυτονομία μπορεί να είναι ευεργετικές. Είναι αυτό το είδος ευρωσκεπτικισμού που εισχωρεί στα κυρίαρχα πολιτικά κόμματα, τα οποία παραδοσιακά ήταν «ιδεολογικά διατεθειμένα να υποστηρίξουν περαιτέρω τα βήματα της ολοκλήρωσης, τόσο τα οικονομικά όσο και τα πολιτικά» (Crum 2007, 65). Μια ένδειξη αυτού του υφέρποντος ήπιου ευρωσκεπτικισμού μπορεί να παρατηρηθεί κανείς στην αυξανόμενη αντίθεση στις καθαρές συνεισφορές στον προϋπολογισμό της Ένωσης στη Γερμανία, τη Σουηδία και τις Κάτω Χώρες. ...